

15

SANCTI
FRANCISCI
SALESII
GENEVENSIIUM
ANTISTITIS
LAUDATIO.

QUAM
HONORI,
AC
VENERATIONI
PRÆNOBILIS, ET GENEROSI
DOMINI
FRANCISCI ANTONII,
CHRISTOPH

REGIÆ, LIBERÆ MONTIUM URBIS
KUTTENBERGENSIS
VIRI CONSULARIS
DIGNISSIMI,
PATRONI GRATIOSISSIMI
DICAVIT
CONVENTUS MINIMORUM S. FRANCISCI
DE PAULA
PRAGÆ VETERIS;
DIXIT

IN EORUNDEM BASILICA SANCTI SALVATORIS
NICOLAUS GEBAUER
S. J. PRESBYTER,
ANNO ÆRÆ CHRISTIANÆ MDCCLXI. DIE IV. KALENDAS
FEBRUARIAS.

LITTERIS ACADEMICIS, PER JOANNEM GEORGIUM SCHNEIDER,
FACTOREM.

PRÆNOBILIS, AC GENEROSE
DOMINE,
VIR CONSULTISSIME,
PATRONE GRATIOSISSIME.

Multa nos procul dubio avocare potuissent, quo minus tam alieno præsertim tempore, TIBI VIR CONSULTISSIME incommodaremus; verum ut, quam SANCTO FRANCISCO SALESIO sub anniversaria solemnia pro more adornavimus, laudationem nomine TUO insignire non dubitarem: NEPOTIS TUI JOANNIS dilectissimi nos provocavit egregia in SANCTUM pietas æque, ac cumulata in nos beneficentia.

Quodsi enim NEPOTIS TUI in augendis SANCTI honoribus studium nobis est testatissimum: neque de TUO sine piaculo sentiremus parcius: qui posteros TUOS, quemadmodum compertum habemus, non tam fortunarum TUARUM, quam virtutum malis ex asse heredes.

At enim Honori TUO nuncupari oportuisset prius? si quidem de dignitate agitur, ultro confitemur; Nunc vero officii

ORATIO.

ficii nostri tantisper dilati veniam preestolabimur! quod aditus ad TE patefaciendi causa GENERO TUO, ac NEPOTE internunciis TUI amantissimis usi sumus.

Non dedignaberis proinde munusculum istud Venerationi TUÆ dicatum, quantumcunque re ipsa exiguum, voluntate nostra certe maximum, benigne, amanterque complecti. Neque istud sine laudum TUARUM incremento præstiteris, vel propterea: quod a Benevolentie TUÆ magnitudine illud mirum quantum illustrari omnes, qui TE norunt, non poterunt non intelligere.

Nos pro TUA, TUORUMQUE incolumitate perpetua apud Cælites nostro interpellandi munere nunquam desumemus. Quod quum facturos nos recipimus, propensissimæ Voluntatis TUÆ Favoribus, ac Gratiis, quam possumus, efficacissime nos commendamus.

PRÆNOBILI,

A C.

CONSULTISSIMO DOMINO

DEVOTUS CONVENTUS

Minorum S. Francisci de Paula
Pragæ Veteris ad S. Salvatoris.

est divina circa plurimos, quos ad majora designavit, Providentia; ut non una duntaxat commendentur dote, sed sua etiam singularis quædam ornet singulos: qua una saltem, cæterisque non communi, præfulgeant P. P. plurimum Réverendi, cæterique A. A. quoquo honorum nomine compellandi. Inde fieri natum est, ut pluribus hi jam titulis insigniti bellica sub virtute conspiciantur magis: illi armis tametsi tractandis non impares, non bellica, sed re prævineant politica; alii leges condendo pro Patria sapientissimas, melius hoc nomine prædicentur: melius alii, dum labore suo, vigiliis, fortitudine stabilitas leges, Societatis jura curant observanda; alii deum, qui Magistratus profanos essent quosvis illustraturi: ab sacrorum nihilominus procuracione celebrentur quam qui maxime. Denique ut paucis exequar, qui magnam, eamque veram nominis famam consequuntur aliquam: per singulare quidpiam, ac proprium, suffragia, gloriâ, & admirationem sibi demerentur.

Jam vero quæ Sacerrimorum ab Sancto Genevensium Antistite FRANCISCO SALESIO per vitam gestorum apta ex hoc dicendi loco poterit a me inveniri laudatio? Dabiturne mihi copia dicendi felicior, quam hæc una, non vulgaris, sed maxima: non communis, sed propria tanti Viri prærogativa: cujus ad aspectum miremur omnes? Ut miremur confido fore, talis enim non est: quam mors cum vita præcipiat continuo mirantium ex oculis; quam homines soli profæquantur laudibus, cælum vero muneribus non coronet.

Qui peculiaria Salesii ornamenta contemplantur attentius: iis duo quædam occurrunt in omnem vitæ partem ita fusâ, ac late patentia, ut cætera illis comprehensa possint videri. Hinc acer, & fortis animus, quem nihil eorum fugiat, quæ prudentia videre debeat; qui nihil eorum relinquat infectum, quod ars

cf.

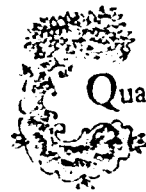
efficere, quod virtus exequi possit; inde moderata, lenisque in-
doles, quæ rerum agendarum molles captet aditus, quæ medios
hostium impetus pervadat tranquilla, quæ ejusmodi non aliter,
atque placabilitate noverit infringere, quæ victos ulciscatur be-
nevolentia, quæ verbo plus concedat æquitati benignæ, quam
rigori, ac potestati. Viam nimirum inter eos, qui aut æquita-
te velut nimia, aut indulgentia peccant præpostera, sequutus
mediam: ne cum his, quod secandum est, foveret vulnus; cum
illis, dum paulo acerbiorum faciunt medelam, malum ne face-
ret ingravescere, DEUM ipsum, quem imitaretur, intuitus:
cujus hominum in partes suas alliciendorum, regendorumque
ratio hoc habet, ut efficacissima audiat eadem, & suavissima.
Persequitur fortiter, quod est e sua dignitate: ita se rebus tamen
ipsis, & hominibus accommodat, nihil ut possit esse suavius.

Id ipsum in vindicanda ab hæresi, ampliandaque fide Ro-
mana ab SALESIO peculiariter præstitum si demonstravero:
muneri meo, quantum mea fert imbecillitas, satisfecisse me repu-
tabo. Ajo itaque FORTIS fuit SALESIVS, fuit MODERATUS,
Fortis, ne quid ageret segnius: moderatus, ne quid aut designa-
ret ipse, aut designandum curaret inclementius; fortis, ne mu-
neris sui Sacerrimi auctoritatem, qua valebat, desiderarent Ca-
tholici: moderatus, ne severitatem merito accusare possent he-
terodoxi; fortis denique, ut errorem debellaret acriter, & ab
imis velut radicibus evelleret: moderatus, ut non ipse solum
cum quibusvis ageret comiter, sed prospiceret etiam, ut, qui
errorem deponerent, perhumaniter ab aliis haberentur.

Utramque dotem parte ut edoceam gemina feliciter, tametsi
P. P. plurimum R. R. Auditoresque cæteri, quæ vestra est huma-
nitas pereximia æque, ac in SALESIVM pietas, benevolentia
effetis dicentem ultro profecuturi; eam tamen, quanta possum,
veneratione implorem maxima, oportet vel propterea: quod
expetendam oratoris urgeat officium tum præcipue: cum, argu-
menti magnitudo ut non ea, qua par est, gravitate adæquetur,
potest, ac debet timeri. Quod quoniam timendum mihi est:
istud a vobis precibus contendo, ut tantum vestra me voluntate
bona, ac propitia sustentetis, quantum mihi virium, & ingenii
ad partes meas hodie explendas deesse persentisco.

P A R S

P A R S P R I M A .

Quam ad laborum, ærumnarum, vitæque discriminum
genus omne animo esset robusto, & invicta con-
stantia SALESIVS: facile intellexeritis, si, quem
hostem? quo pacto debellarit? Mentis Vestræ co-
gitationes mecum tantisper convertatis.

Allobrogum Ducatum & antiquitate nobilissimum, & ho-
minum frequentia cæteris non inferiorem, Caballiacensem intel-
ligo, fæde inundat Calvinii hæresis. Quibus autem maxime
rebus vigeat, ac florebat A. A. ? eo audaciæ provecta legitur:
ut primum arces velut suas, & propugnacula haberet, templa
dico, antra illa feralia, ut Theodosii Magni verbis utar, quo
se immanis bellua reciperet: inde in lucem publicam, ad hono-
res, ad magistratus emerfura e cœno, ac tenebris, ubi edita o-
lim fuerat; atque ita emerferat inde, ut deturbatis ubique cru-
cis, ac Sanctorum simulacris, sacris Catholicorum ædibus par-
tium extortis, partim devastatis ne vestigium quidem superesset Ro-
manæ Fidei. Quibus præsidii fines suos tam subito, tamque
late produxerit? Non fallam expectationem: facinerosos per spem
alliciebat impunitatis; multitudinis levitatem flagitiosa fovebat
libertate; insidiosa demum liberalitate aliorum lenocinabatur
cupiditati: aliorum egestati offerebat perfugium. His artibus
grassabatur in ædes nobilium, in curiam, in sceleratorum ani-
mos, in egentium gratiam, in omnium perniciem.

Ferebatur ad hæc importuna pestis per medias urbes, Sacer-
dorum exuviis, Catholicorum sanguine, Civium exitio, cladi-
busque civitatum pasta. Illam circumducebant erroris magistri,
virusque ut spargeret latius, adjuvabant; præibat accipitrus fer-
ro, & ad eandem expeditus furor, populus vecors thure sup-
plex, victimisque sequebatur; huic Parentes liberis, & opibus
divites, imi e plebe capite suo, & nomine litabant. Tanta
mole laborabant miseri, ut perirent! Dum tandem operaret seli-
citatem Pater ejusdem Philibertus, occasio daret se se per oppor-
tuna: qua in reducendam fidem Orthodoxam in Caballianam
Di-

Ditionem, agrosque, quibus Geneva cingitur, Ternerienses, & Galliardenses daretur incumbere. Helvetiorum namque proditorie irrumperitium fœdere, ad quod pangendum dura illius temporis necessitate compulsus Pater, solum se vix compere- rat Carolus: nec mora, perfidiosis ad spelæa sua feliciter repulsis, Gebennensium Episcopum, Granierius is erat, literis convenit: de Provinciis illis ab hæreticorum colluvie repurgandis prospiceret quam ocyssime. Verum qui possent, pauci, quique simul vellent tantæ negotiorum moli pares & offerre, & adferre humeros, ac animos, paucissimi. Unicum Gebennensium ea tempestate Præpositum spectassemus, nuncio isthoc exoptatissimo recreatum, ut nunquam magis. Nihil cunctatus: unus is cum Patrueli Ludovico sibi conjunctissimo progreditur adversus hydram capitibus septem amplius armatam. Ut vero in singulis ejusdem capitibus non amputandis modo, sed radicitus excindendis tam consilii auctoritate, quam laborum frequentia valuerit? Percipite.

Studia inter præcipua erat & istud: quo pacto vindicaret partim, partim hæreticorum fana everteret: quorum numerus præter leges, & modum omnem excreverat. Proh temporum labem! Eone res Catholicorum recidisse, ut hostibus infensissimis arces, & propugnacula ponere adigerentur? Quis nostrum non ingemisset? Quis oculis siccis videre, mediis in urbibus, in agris suburbanis, in Virorum nobilium prædiis, ac fundis ædes, aut recenter excitas, aut, quæ vero prius cultui devotæ, profanatas, quasi totidem erecta de Orthodoxis trophæa, & victæ religionis tristia monumenta? Cernebantur opposita templis, vel potius ruderibus templa, impia Sanctissimis, recentioribus antiquissima, quæ vetustate sua nuperæ Sectæ novitatem condemnare videbantur. Illuxit, laudes DEO immortales, nihilominus aliquando dies, quæ labem hanc elueret; jacent compluribus in locis feralia delubra, jam eorum passim ruinæ; ac rudera ostentantur, alia pristino decori suo, & cultui restituta visuntur. Quæ tanta vis, quæ repentina tempestas, quod fulmen hanc stragem edidit? Quid ista errorum lustra, & spelæa disturbavit? SALESIUS disturbavit consilio, evertitque, DEUM nempe Tonantem, & impias arces flammis atrocibus proruentem imitatus, imitatus primævos Ecclesiæ Apostolos, quibus nihil jucundius, optatius

nihil, atque ut Ethnicorum fana aut suis passim ruinis obrui facerent, aut sacroribus dedicata ritibus DEO, superisque melioribus consecrarent.

Utinam vero tam pronum esset errorem ex animis eradicare, quam templa, in quibus error populo proponitur, aut evertere, aut abripere! Jacentibus his, evertis, vindicatisve vivit sæpe, & viget in animis alte defixus error, aliis ad hæc munitus præfidiis haud paucis: ibi colitur, ibi nova sibi exstruit templa; hæc tamen dissipanda, ille exterminandus est. Utrumque Antistitis Beati fortis industriæ pars erat præcipua.

Quod populum ad amplectendam, ac retinendam hæresim alliceret, spes erat impunitatis. Qui ita? Cito dicam: novatores Tribunalia occupabant. Quid porro? Forsitan, ne quid in suos præter fas, & æquitatem statui posset ab iis, qui essent ab ipsorum partibus alieniores? Imo vero honesta ratio, plena æquitatis species, consilium erat hujusmodi, ut per eos Judices venia suis, & pœnæ quæreretur immunitas. Consilium probabat eventus. Imponenda cuiquam de secta Calvini erat mulcta? Imponeretur quam levissima. Capite luendum erat scelus? Quærebatur effugium. At reclamabant leges, & reum plecti jubebant? Mitior aliqua legibus adducebatur interpretatio. Ita reus elabebatur, vixque per id temporis repertus est aliquis e Calvini asectis capitali implicatus crimine: cui præclara ista judicæ salutaria, & optanda non fuissent. Quid ni gemerent hunc in modum compressæ leges! Gemeret res Catholica! Adfuit SALESIUS, & rem ut indignissimam, ita & fidei promovendæ valde perniciosam intuitus, si auctoritate legum erroris armaretur perfidia; quare partium suarum esse ratus, auctor ut esset Duci: hæc judicæ omnino tolleretur, neque ullum deinceps ferret idcirco potiori esse conditione, ac venia digniorem: quia & suo quodam privato, & communi falsæ religionis crimine teneretur.

Nec minus injecto pœnæ metu, quam spe impunitatis adempta in vulgus profecit SALESIUS ad recipiendam, retinendam, stabililandamque Religionem Catholicam, & fidem. Erat multorum comprimenda levitas, multorum flectenda, infringendave obstinatio. Solebant enim bene multi aliam ex alia religionem arripere, neque istud fere sequi, quod putabant verissimum: sed istud putare verissimum consuevere, quod sibi utilissimum arbitrantur. Alii seu quod, ubi firmata uruatur ratio-

ne, admodum difficulter respuerent ut falsum, quod ut verum comprobare primis ab annis didicere; seu quod parti adversæ aures detrectarent omnem, ne errasse se, bellumque cupiditibus indicendum edocerentur. Quid hic consilii? Quibus machinis firmabitur vertumnus ille? Quibus saxum istud aut emollietur, aut eruetur? Paribus facile machinis occurreretur utrique. Instaurandas quid ni pœnas judicetis, quæ antiquis legibus statuta? Deportandos in exilium nunquid utrosque? Publicanda bona? Cum hoc simul discrimine: ut inconstantibus transfugis, qui a susceptis antea Catholicorum partibus ad Calvini placita desererint: publicam ignominiam multam certo ritu publicandam, ac more obeundam censeatis addendam? At enim quid ista ad SALESIO? Non esse ista illius operæ haud inficior: Ejus tamen esse suasus nec vos A. A. negaveritis.

Quanti autem roboris? Habete. Perviderat proculdubio Serenissimus in potestatis suæ, atque ararii detrimentum redundare, si tot cives e Regno proscriberet, idque quotquot a sanctioribus erant consiliis, disuaserant singuli: auctore SALESIO proscribit. Noverat desperatos exules acriores in se aliquando, ac validiores hostes futuros, nec non exterorum vires in Sabaudia Provincias concituros, idemque periculum exaggerarant Aula Ministri. Concitent, tumultuentur, insaniant hæretici, reclamant Ministri: impulsore SALESIO tantum abest, ut vel latum unguem ab ejus discedat sententia, ac revocet animum, ut potius muniat, obfirmetque ad quamvis utilitatem, atque dispendium contemnendum, nihilque sibi reputer augustius, opratius nihil, quam se, suaque omnia avitæ Religionis incolumitati, & gloriæ devovere. Ardens igitur, & erectus suis petendos fulminibus censuit, ac edicto saluberrimo, quis quis intra definitos temporis limites nondum respisceret, e Caballii finibus jussit excedere. Quot uno velut ictu capita hic resecta sunt! Non levitatis solum, & contumaciæ, sed pestiferæ etiam liberalitatis. Erant qui spe pecuniæ in fraudem se induci sinerent, erant &, qui inopiæ suæ quærerent subsidium, qui mali esse vellent, ne essent miseri; relegatis autem iis, qui cupiditatem, aut egestatem istorum pascerent, utrisque spem præcisam nunquid intelligitis? Atque metu isto felici quadam necessitate boni esse compulsi sunt, qui amore pietatis, ut boni, & beati essent, adduci volebant.

Sed ut ut valeat metus apud populum, qui spe, ac timore capi

capit amat; minus tamen roboris invenit in nobilium animis, qui honore, & gloria ducuntur ut plurimum. Bene est: hoc ipso uteatur hamo SALESIO, ut a pestiferæ novitatis illecebris abducat facilius. Avidior est gloriæ nobilitas? Omnis, si a Parentum, Majorumque fide degeneret, ad gloriam præcludatur aditus. Adspirat ad honores, & insignem in Republica gradum ambit? Nemo publicum gerat munus, qui publicæ, & Patriæ Religioni miserit nuntium; neque enim, audire mihi videor SALESIO, tuto creduntur ii in fide, quam Duci debeant, sat firmi: qui obstrictam, ac DEO debitam non exsolvent. Quid deinde? Num in amplissimis ordinibus, ac societatibus, num etiam in senatu aliquis potest esse locus alienæ fidei, ac disciplinæ Alumnis? SALESIO judice, impulsore nullus. Exclusi sunt certis legibus, omni dignitatis gradu, munere, & administratione omni publica prohibiti. Deturbata ergo hæresis ex illo fastigio Magistratum, & honorum, ad quos obrepserat; sepulta Nobilitatis insignia ad natales tenebras, & ignobilitatem redacta sunt.

Quæ cum ita sint A. A. alienis ex meritis quid si gloriæ SALESIO libare voluisse possem videri? Serenissimus Carolus Emanuel scilicet expeditionis sacræ auctor non erat? Quod semel capit, quod hortatu Salesii ingressus, exequutus non est? Et qua ratione? Non posthabito tantæ utilitatis publicæ dispendio? Contemto tranquillitatis periculo? Quid roboris hic exeruerit SALESIO? Næ ego iniquus rei arbiter, si Ducem religiosissimum exiguum in partem laudum admittendum autumo. Equidem, si quid recte sentio utrique excelsi animi commendationem, ac famam deberi apud posteros immortalem contendo, quin tamen alterutram ab altera obscurari asserendam putem. Singularis sua perstat utrique illa, non item utrique communis. Quemadmodum Romani coronas victoribus suas, sed singulis pro diverso victoriæ genere diversas huic civicam, illi muralem, castrensem alteri, alteri triumphalem decernebant; sic & laus diversis virtutibus, iisque modo diverso exercitiis, diversa pro cujusque ordine, conditione competit æquissime. Uterque, quod suarum erat, partium explevit cumulatissime: alter suadendo forriter, hortando; exequendo, vel potius imperando succedendo. Adhuc ne lauream, quasi furto sublatam, Ducique per injuriam detractam, SALESIO quis criminetur ceu novo cuiquam Heroi adjectam: qua non tam ornatur ipse, quam obruatur? quæ ob la-

xitatem male inhæreat capiti, atque ita, ubi orator manum retraxerit, illa continuo decidat, sicque, qui in hoc iusto amplius laudatus est, laude spoliatur omni? adeo istud haud metuo, ut etiam, utri horum partes tribuendæ potiores? Vestro A. A. committam iudicio.

Sit auctor cæpti operis gloriosissimi Dux piissimus! quis ipsam curarum, & negotiorum suscepit multitudinem? Nonne SALESIIUS? communierit ille literis commendatitiis auctoritatem SALESII, omnique potestate instruxerit! At iste sudavit, & alfit. Obstruxerit ille levitati perfugia, represserit contumaciam, compescuerit effrænem vivendi licentiam metu, ignominia, pœnis; templa vindicavit alia, alia solo æquavit; verbo, quidquid hæreticæ perversitati opitularetur, edictorum enervavit robore, sustuleritque penitus; at non ista indicavit SALESIIUS? Utque perficiendis his manum admoveret sedulam; afflatu quodam cœlesti animatus, rationum pondere non expugnavit Principis animum? Id unicum, ut cætera interim taceam, quis facile audeat? Si tanti fit Christianum animi robur virorum spiritu Apostolico præditorum: qui ad Præfectos Provinciarum, ad Principes, ad Iudices, ad eos denique, qui supremo in Republica loco sunt, oratione liberrima usi sunt, inter decori, atque officii leges duntaxat: ut si Nicolaum Myrensem veneramus cum Eustachio Asiæ Proconsule constantissime disceptantem; si Athanasium cum Præfecto Lybiæ, Ambrosium cum Theodosio, Basilium cum Modesto Præfide, Chrysofostomum cum Præfide item Lybiæ, Augustinum cum Bonifacio Africæ comite, cumque Marcellino item Provinciæ ab Imperatoribus præfecto? Mentis celsitudinem negabimus SALESIO Tononi modo, modo Anecii, Taurini alias, idque semel, iterum, ac tertio coram serenissimo, Nuncio interdum Apostolico, Aulæque Ministris causas fidei promovendæ agenti? Atque, ita agenti: qui sine furo, libere, ut muneris sui deposcebat ratio, cum venerationis significatione simul, simul ea, argumentorum vehementia, quid e re foret Catholica, ediceret; ut ab Eius ore tanquam ab Divino quodam Spiritu profecta suspicerentur, a quibus discessionem facere nefas duceretur? Ita agenti: qui flagrante Henrico IV. inter, & Carolum Sabaudum belli dilidio, pervadere hostium castra, Regem adire, eundemque, ut, quæ in novatore sanctissime essent statuta nupere, manerent intacta, deprecari non pertimesceret? Neque spe sua excideret?

Ita

Ita agenti qui item alias, ut Gexiensibus triginta & amplius Pæcciarum populis Catholica rediret libertas, sacris animarum Curionibus pristini fructus annui, ab eodem impetravit Christianissimo?

Habet proinde laus, quæ in Principem redundat, plus splendoris, quod, quidquid ab ejusmodi ortum ducit, nihil possit non esse magna: SALESIIUS vero, etsi non ita feriat oculos, certe plus obtinet meriti, quia plus tulit oneris, & laboris.

Quid enim & Principi, & Caballianis non contulit operæ, ac vigiliæ? Putamus fuisse Romanæ fidei futurum consultum factis: modo ad eam allicerentur præmiis, pœnis arcerentur ad hæresi? Quam sæpe arridet error præ quocunque lucro, nec pœnis adeo emollitur, ut etiam induret! Non dispellatur veritatis luce: num id genus imperiis libenter, num prompte, num ex animo submittet se se? Quam diu? Quotus quis? Renascetur hydra e vulneribus sæcundo velut e sanguine: nisi imis e præcordiis eruatur. In hoc quidpiam ab SALESIO desiderari possit? Quorsum amabo tot itinera, erant autem pene quotidiana, sævissima æris tempestate confecta, persæpe etiam sanguine suo respersa? Quorsum tot vitæ suscepta discrimina, quæ partim laboribus irremissis, atque incommodis sibi arcesseret ipse, partim quæ ab hostibus ubique, semper eidem impenderent? Quorsum in legis Christianæ rudimentis & aratula teneræ, & rudi plebeculæ intilandis tam assiduus? Quorsum non in templis, ædibusque tantum, sed in summis etiam Sabaudix montibus, mediis in semitis, juxta Gebennæ portas, in ipsis ejus, aliarumque urbium foribus tot de capitibus fidei controversis tam acres, tamque graves informavit sermones, quibus resistere posset nemo? Quorsum tam intrepidus, tamque disertus in disceptando cum Novatorum sacrificulis? Quorsum? Eventus aperte docuit: alii namque cum Latobrigensibus iterum, iterumque ad disceptandum provocati, die nihilominus condito promissa sefellerant; alii sola SALESIIUS fama perterriti vel conspectum reformidaverant; alii cum Theodoro Beza ævi sui facile principe convictos se non negaverant; alii eorumque complures victas continuo præbuerant manus Veritati agnitæ. Testor pravorum dogmatum architectos, præter alios magni apud suos nominis, Davulium, Molinæum; testor tum munerum dignitate, cum doctrinæ fama conspicuos; testor antiquitate generis, & gloria Majorum florentissimos utriusque se-

xus,

xus, cuiusvis ætatis; testor Dynastas, qui SALESIO, aut disceptanti, aut verba facienti, aut familiariter colloquenti fidei Romanæ lumen in acceptis aperte retulere. Mesingianos, Alingianos, Brentinos, Taurini, Tononi, Gexiique incolas in calculum, non redigam: septuagies centies mille homines ab impiæ hæreseos jugo ad Orthodoxæ Religionis libertatem SALESII opera rediisse satis, superque constat. O Virum sane Divinum, ab cuius ore adeo penderent corda hominum!

Neque fortitudinis meta in eo duntaxat figebatur, quod quantum a Geneva ad Valesios excurrit, a monstris vindicavit hæreseos, nisi & ad errores novos avertendos, atque ab infestis sancitati vitis, ac moribus expurgandum curam perpetuo vigilem, sollicitamque impenderet, atque in iisdem stirpibus excindendis ad extremum usque spiritum elaboraret. Singula ut adducam iniquus sit exigendo, ego infinitus exequendo, compendio utar: quarundam ab SALESIO obitarum functionum refrigeria, animarum pastoribus, qui otiosi esse nequeunt, in dies occurrunt cumulate, nihil meminerim: Ille solari afflictos, sublevare pauperum egestatem, desides urgere, induratos emollire, desperatos in spem erigere, facinorosos ad probitatem reducere, probos ad præclariora virtutum decora impellere, modo Patris, modo Judicis: alias innocentum causas agentis, medici alias sustinere vices non perfamiliare modo, sed in deliciis etiam habebat; denique catenatis laboribus nunquam non intentus, at eo modo: quo laborem cum voluptate miscuit homines, dum uberrima in messe sub manipulorum in cortem deportandorum fasce tantum non succumbunt.

Colligite tandem, atque expendite per otium, quæ hucusque a me allata sunt: reperietis A. A. nisi vehementer fallor, SALESIIUM paucis annis tantum confecisse ad statuendam, ampliandamque Religionem Catholicam, & ab hæreticorum conatibus vindicandam, quantum illi ad convellendam, & inducendam deteriore omnibus machinis, cuniculisque annis ab hinc quadraginta amplius effectum dare poterant. Illi magistros errori disseminando collegerant, intruserant Catholicorum Paræcias: Hic dissipavit, veræque fidei Doctores suffecit, Paræcias, bonaque Ecclesiæ justis possessoribus reduxit. Illi templa extruxerant nova in alieno solo, omnia pene Romanis

ex-

extorserant; Hic ista recepit, illa demolitus est; Illi iudicia contra leges, & æquitatem exercebant, Hic sustulit; Illi populum deliniebant, & abducebant ab Majorum institutis: Hic multitudinis levitatem pœna, metuque comprimi fecit; Illi contumacia armabant complures; Ille hos ut rebelles curavit exilio rescindendos; Illi Virorum nobilium splendore, opibus, gratia lucem afferre conabantur obscuræ disciplinæ, ac nuper e tenebris emerisæ; Hic viros nobiles, in antiquissima, proindeque nobilissima religione constantes ut essent, pervicit. Adeo singula infernalis illa hydræ capita auctoritate SALESII, qua apud Ducem valebat maxima, præcisâ sunt, neque præcisâ tantum, sed, ne suis e cædibus renascerentur, aut reviviscerent, etiam excisâ sunt, ex intimis, intelligo animi penetralibus argumentorum acie limata, atque ancipiti exturbata, profligata sunt. Quid ni SALESIIUM nihilo summis Antistitibus inferiorem existimem? Quod eam rem spectat, satis superque comprobat non fortitudo solum, diligentia, ac efficacitas tanta in propugnandis, latiusque producendis regni Orthodoxi finibus præstita: ne quid ageret seignius, ne muneris sui potestatem desiderarent Catholicis, utque errorem extirparet radicitus; verum æquitas etiam, ac mansuetudo, qua erga ipsos religionis hostes nunquam non usus est: quod altera Orationis parte mihi superest breviter explicandum, si, uti confido, porro favetis.

P A R S S E C U N D A.

Tamesti Virtutes inter ceteras mansuetudo locum non occupat primum; nihil tamen teste Tullio laudabilius, nihil magno, & præclaro viro dignius placabilitate, & clementia: idque fortasse ideo: quod eam virtutum multitudo si non antegreditur, certe comitatur. Illud mihi persuasum habeo, quod quemadmodum iustitia sine clementia degenerat in tyrannidem, ita clementia non conjuncta iustitiæ in perniciosam scelorum abeat impunitatem. Quanta inclaruerit & iustitia, & clementina SALESIIUS: quid necesse est operosius, ac fusius comprobare? Estne aliquid ab eo factum cum aliqua cu-

jus-

jusquam injuria, vel contumelia? Quid non moderate, quid non clementer, ac benigne? Sux sunt Calvinianis leges, sunt illis privata quædam jura, quibus potiuntur, ac propria? Potiantur sane; sunt quædam ipsis alias concessa? Retineantur; at præter fas & æquum concessa sunt? Ab invictò Philiberto extorta? Fruantur illis tamen: siquidem concessa sunt. At quædam contra leges invaserunt? Repetantur ea, ac restituantur; Præter edicta Principis fecerunt aliquando? Abrogetur ejusmodi, si quid est, ac irritum esse jubeatur: tum ne quid ipsis fiat injuriæ, cognitores opponantur, quæstiones propriæ de re tota instituantur.

Ingens æquitatis tuæ SALESI gloria, sive jubeas ea servari, quæ promissa erant, sive repeti, quæ non erant. Prodeant ipsi, per me licet, seque, si possunt, aliqua re violatos doceant: nam quamdiu nihil præter querelas offerent, servire illos dolori cuidam suo, ac tempori, non veritati, ac justitiæ arbitrabor. Quid autem adferre poterunt aliud? Dicent erepta sibi sexaginta amplius templa, totidemque fere Paræcias, paucos intra annos? cur ea contra leges, & veniam catholicis extorserant? Sublata Calvinorum judicia? Peto, num ea jure aliquo suo tenerent, an permissu Principis, an beneficio? si jure aliquo suo, cur eo jure ad injuriam abusi? Si permissu, & beneficio: cur id ab ipsis repetere sit nefas, quod est per gratiam concessum, præsertim postquam admiserunt, ut indigni beneficio viderentur? Ægre ferunt multari gravius, qui Calvinianas partes amplectuntur de novo? Num eæ pænæ jam erant magnam partem tum antiquis legibus, tum edictis recentioribus constitutæ? Accusent Catholicæ fidei lumina, veteres illos Imperatores, qui hæc edixerunt; accusent Reges alios sapientissimos, qui ea instaurarunt; accusent potius hominum levitatem, & inconstantiam eam, que his repagulis coerceri merito fateantur. Quid præterea publicam libertatem violari clamitabunt? Ain tu vero? Hæc tuo judicio libertas est; ut fas sit unicuique pro suo arbitrio insanire? Ut religionem contemnere, tanquam vestem, aut larvæ commutare liceat, hæc libertas est? Ut otium, ac tranquillitatem publicam perturbare, omnia bellis, ac seditionibus deformare per causam Ecclesiæ reformandæ liceat, hæc libertas est? Profecto ita loquuntur, non libertatem religioni quærunt, at scelera: neque id agunt, ut nihil; sed ut facilius, tutiusque peccetur.

Vidētis æquitatem Antistitis in ea causa, ubi, si quid ab eo statuendum acerbius urgeret, haud iniquum tamen putaretur? Humanitatem admiramini.

An quisquam ignorare potest, quemadmodum eos acceperit, qui se sponte receperant ad Patria sacra; cum fuissent ad sectandam hærelim aut natalium conditione, aut fato nescio quo; Reipublicæ misero, funestoque compulsi? An non habiti sunt ab Duce, suadente SALESIO, peramanter, an non aucti opibus, gloria, dignitate? Quid eos, qui obstinatius in sententia perstiterunt, quibus tandem armis expugnari? Rotis, crucibus, equuleis? Imo vero tempus, quo Allobrogum finibus excedendum erat, deprecatore SALESIO, non prorogatum est? An beneficiis muneribus, liberalitate frequenter, semper humanitate certatum non est? Ac qui ne his quidem se victos dedere veritati: solum eis vertendum cum constituit: quid justo acerbius statutum est? Poterat illicet SALESIO muneris sui potestate, quæ ab Duce esset instructis, velle obrutos; erectos maluit clementia, sermonisque comitate delinitos; poterat cogere: invitavit; frangere licebat: libuit inclinare leniter. Hæc namque immortalis DEI ratio est, quam solet in perducendis ad partes suas mortalibus adhibere, quos non armata semper, & fulminante manu insequitur, sed benignitate summa revocat ad se se; volentes allicit, non cogit invitos; ita voluntatibus nostris suaviter, fortiterque imperat pastoris instar ramo virente trahentis oviculam: ut earundem proclivitati, ac propensioni serviat, non tam pænis majorum, quam bonorum præmiis, ne mali simus, admonet: neque spectat magis, quid postulet sua ipsius dignitas, & gloria: quam quod hominum salus, & causa velit.

Utinam vero in iis ipsis hæreticis tanta olim exstisset lenitas, & modestia, cum per temporum iniquitatem aliud poterant: quantam in SALESIO, qui tunc poterat omnia, benignitatem adversus ipsos, & clementiam merito admiramur! Non desolatas ferro, flammaque Provincias, non Sacerdotes ante aras suas immanissime trucidatos, non exultantem tota Germania, Gallia, Sabaudia funesto latrocinio impietatem, atque audaciam annales Evropæ etiamnum ingemiscerent! Non horribilem in civis carnificinam exercuisses Anglia, quæ tibi apud omnes odium, commiserationem apud amicos, contemptum apud hostes, & invidiam peperit. Vidit Christianus orbis triste spectaculum, & cohor-

ruit. Pacatissimi homines, atque optimi, nonnulli e prima nobilitate falso iudicio condemnati, fortunis, fama, dignitate spoliati, omni crudelitate lacerati sunt.

Verfabantur hæc ob oculos Beato Antistiti, & Duci Carolo Emanuelli omnia, & plura verfabantur; quid in Catholicos vicini quotidie fruerent? Quid in eosdem sui moliti non ita pridem essent? Non ignorabant. Quidni jure talionis utendum Principi fuisset SALESII? Tantum aberat, ut ne ipse quidem ad propulsanda continuata vitæ discrimina ullum unquam admitteret præsidium: quantumcunque urgeret Hermantius Caballii Gubernator, quin imo gladio verbi Divini, ac ovina, quam supremus Apostolorum Magister ab suis desiderabat, armatus mansuetudine, de hæreticis triumphare maluit: nimirum ut Lutherus, & Calvinus nefariam ferro propagarunt hæresim; ita Præsul mitissimus voce Domini mansuetudine animata extingendam ratus. Certe Gebennensium non pauci (Testis mihi Gebenna arx perfidiæ) hortatore, doctoreque SALESIO moderatissimo sanctam non fidem modo capessivere, sed cura etiam fortunarum suarum abjecta, modo cum Beato Antistite possent vivere, Patriam deseruere. Testis mihi femina suos inter hæreticos facile princeps, quæ totos duos supra viginti annos in quæstionum de fide controversarum studio posuerat, quæ insuper seu arrogantia, seu alienatione animi ne conspectum quidem ferre poterat SALESII; quid porro? Hæc ut ut procaciter, quod ut sibi videbatur apprime comparata, disceptationem ingrederetur, prosequeretur conviciis: nihilominus comitati invictæ adversarii argumenta efficacissime dissolventis cedere, impietatem ejurare edocta est. Testis mihi Lutetia, cum stupuit Perdrievilliam cum familia bene ampla Romanis sacris accessisse: Perdrievillia quæ doctissimorum industriam multo abhinc tempore luserat omnem? Illa salutariter perterrita, ut confestim SALESIANÆ dictionis suavitate victa, saniora caperet consilia? Taceo gentem Raconisiam nobilissimam non ita multo post secutam; taceo Sectariorum plurimos qui solis Beati dictionibus perculsi ad castra Catholica se recepere. Quid multis? Hæc virtus SALESII factorum comes velut individua audire poterat; hæc, seu res esset cum summis, seu imis, nunquam non clarebat. Frequentabatur ab fidei desertoribus, inveteratis, scele-

ra-

ratissimis? Summa, qua poterat, benignitate complectebatur, & recipiebat, horas illi audiendis dabat, corripiebat, ubi posceret ratio: sed in spiritu lenitatis; arguebat, obsecrabat, increpabat: sed in omni patientia. Impetebatur ab scditiosa turba? Læto conspectu, suavique compellatione furentem stetit, atque etiam ad veniam petendam flexit. Multis non probabatur tanta placabilitas? Istorum rationibus adeo non movebatur, ut etiam Ducis sui Divinissimi refractarios lente objurgantibus objectaret exemplum, ad hæc identidem memor illius Augustini acroamatis: corrigi eos cupinus, non necari. Exagitabatur calumniis, maledictis, injuriis? Adduci non poterat: ut in præconiorum loco ista non reponeret; invero muneribus, aliisque benevolentie signis non ulcisceretur injurias. Ea humanitas in animos quantumvis perversissimos tam alte penetrare sueverat: ut hac sola victi fidem capefferent Vaticanam permulti, certa velut ratione ducti: non posse virtutem tantam, nisi in regno veritatis consistere. Ut quam paucissimis absolvam omnia, istud de eo enunciari poterat: Eum humanitate fuisse tanta, ut difficile dictu sit, utrum hostes magis virtutem Ejus pugnantibus timuerint, an mansuetudinem dilexerint victi? Gloriosiusne fortitudine, an clementia vicerit?

Atque hæc sunt: quibus quod initio mihi præstitutum erat, SALESIIUM regni catholici vindicem, ac propagatorem *fortem*, & *moderatum* ostenderem: fortem qui ad depellendos, avertendosque errores nihil non ageret impigre tam opera, ut consilio: moderatum, ne vel ipsorum hostium vera lederet jura, dissipando erroris præsidia; fortem qui potestatem suam facerrimam usurparet intrepide, contumaces pœnis coercendo: moderatum, qui plectendo non tantum non excederet, sed nec ante, quam frustratis omnibus benevolentie studiis, in quemquam animadvertendum censeret; fortem qui errorem ex intimis animi recessibus omnino exterminaret: moderatum, qui errantes non tantum haberet comiter; sed curaret etiam, ut, qui relapsissent, haberentur quam benignissime. Laudum, ac meritorum quoddam compendium in dote hæc gemina quis non videat?

Erat profecto pietatis, quod hæresim arcem impietatis everterit; erat sapientis, quod nodum hunc Gordium explicare consilio, laborumque sudore dissolvere, quam ferro scindendum

dum maluerit; erat animi prorsus heroici, quod ea non timuerit; quæ alii non immerito timenda esse senserant; erat felicitatis; quod eadem tam facile superaverit; erat gubernandi peritiæ quod jus suum utrinque factum, tectumque & apprime servare noverit, & etiam servatum voluerit; erat charitatis ardentissimæ, quod nihil non ageret, ut ab æterno exitio servaret errantes.

Supereff proinde ut tibi Præful Beate, & Sabaudia gratulemur, isti quod sibi restituta, quam insanus novitatis amor a se distraxerat, quod hodie in avita fide sunt incolæ; quod hæreseos incendium tam late sparsum restinctum est; quod illa pestis compressa, ne tristi contagio latius grassaretur. Quid hoc ad salutem ditionum tum Caballianarum, tum Gexiensium præstabilius? Tibi vero Antistes Beate gratulemur, oportet, quod consiliis, laboribusque irremissis tot hominum millia ab errore ad veritatem, a superstitione ad fidem revocaris, atque in spem, qua exciderant, immortalis beatitatis adserueris. Quid hoc ad gloriæ tuæ immortalitatem a te potuerit fieri insignius? Patere igitur, ut, dum propter meritorum tuorum amplitudinem oratio mea capere non valet plura, saltem a quibus cœpit, in iisdem tuis laudibus conticescat.

D I X I.

A. M. D. G.

